

МӘДЕНИ МҰРА
ғылыми журнал

КУЛЬТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ
научный журнал

CULTURAL HERITAGE
science journal

ISSN: 2708-3365 (print)

ISSN: 3006-1377 (online)

№ 3 (106)

Астана
2024

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

СЫДЫҚОВ Айбек Жексеналыұлы	– PhD докторы (алқа төрағасы) (Қазақстан)
ИБРАЕВА Ақмарал Ғосманқызы	– алқа төрағасының орынбасары, Қазақстан ұлттық жаратылыстану ғылымдары академиясының академигі, тарих ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан)
ТАЙМАҒАМБЕТОВ Жәкен Қожахметұлы	– ҚР ҰҒА академигі, тарих ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан)
САМАШЕВ Зайнолла Самашұлы	– тарих ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан)
АЙМҰХАМБЕТ Жанат Әскербекқызы	– филология ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан)
ҮМІТҚАЛИЕВ Ұлан Үмітқалиұлы	– тарих ғылымдарының кандидаты (Қазақстан)
МЕРЦ Виктор Карлович	– тарих ғылымдарының кандидаты (Қазақстан)
ЖАБАҒИН Мақсат	– тарих ғылымдарының кандидаты (Қазақстан)
БИҒОЖИН Ұлан Зейноллаұлы	– PhD докторы (Қазақстан)
САБИТОВ Жаксылық	– PhD докторы (Қазақстан)
ДЮПЮЙ Пауло	– PhD докторы (Қазақстан)
ҚАРА Әбдуақап	– доктор, профессор (Түркия)
ШАМИЛЬОГЛУ Юлай	– PhD, профессор (АҚШ)
АЙТПАЕВА Гулнара Амановна	– филология ғылымдарының докторы, профессор (Қырғызстан)
РАДИВОЖЕВИЧ Мильяна	– PhD, қауымдастырылған профессор (Ұлыбритания)

EDITORIAL BOARD:

Aibek Sydykov	– Doctor PhD (Chairman of the editorial board) (Kazakhstan)
Akmaral Ibrayeva	– Deputy chairman of the editorial board, Academician of the National Academy of Natural Sciences of Kazakhstan, Doctor of historical sciences, Professor (Kazakhstan)
Zhaken Taimagambetov	– Academician of NAS RK, Doctor of Historical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Zainolla Samashev	– Doctor of Historical Sciences, (Kazakhstan)
Zhanat Aimukhambet	– Doctor of Philology, Professor (Kazakhstan)
Ulan Umitkaliev	– Candidate of Historical Sciences (Kazakhstan)
Victor Merts	– Candidate of Historical Sciences (Kazakhstan)
Maxat Zhabagin	– Candidate of Historical Sciences (Kazakhstan)
Ulan Bigozhin	– PhD (Kazakhstan)
Zhaxylyk Sabitov	– PhD (Kazakhstan)
Paula Dupuy	– PhD (Kazakhstan)
Kara Abdulvahap	– Doctor, professor (Turkey)
Uli Shamiloglu	– PhD, professor (USA)
Gulnara Aitpaeva	– Doctor of Philology, Professor (Kyrgyzstan)
Radivojevic Miljana	– PhD, Associate professor (UK)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

СЫДЫКОВ Айбек Жексеналыевич	– PhD доктор (председатель коллегии) (Казахстан)
ИБРАЕВА Акмарал Госмановна	– заместитель председателя коллегии, Академик Казахстанской национальной академии естественных наук, доктор исторических наук, профессор (Казахстан)
ТАЙМАГАМБЕТОВ Жакен Кожаметович	– Академик НАН РК, доктор исторических наук, профессор (Казахстан)
САМАШЕВ Зайнолла Самашевич	– доктор исторических наук, профессор (Казахстан)
АЙМУХАМБЕТ Жанат Аскербековна	– доктор филологических наук, профессор (Казахстан)
УМИТКАЛИЕВ Улан Умиткалиевич	– кандидат исторических наук, профессор (Казахстан)
МЕРЦ Виктор Карлович	– кандидат исторических наук, профессор (Казахстан)
ЖАБАГИН Максат	– кандидат исторических наук, профессор (Казахстан)
БИГОЖИН Улан Зейноллаулы	– PhD доктор (Казахстан)
САБИТОВ Жаксылык	– PhD доктор (Казахстан)
ДЮПЮЙ Пауло	– PhD доктор (Казахстан)
КАРА Абдуакап	- Доктор, профессор (Турция)
ШАМИЛЬОГЛУ Юлай	– PhD, профессор (США)
АЙТПАЕВА Гулнара Амановна	- доктор филологических наук, профессор (Кыргызстан)
Радивожевич Мильяна	- PhD, ассоциированный профессор (Великобритания)

МАЗМҰНЫ / CONTENT / СОДЕРЖАНИЕ

Археология / Archaeology / Археология

Әлибай Б.Е., Ерсариев А.М., Суюндикова М.Қ., Аққалиева А.Ш. Жаңадария бойындағы ортағасырлық қоныстар (2022 жылғы барлау жұмыстары негізінде)
Alibay B., Ersariyev A., Suyundikova M., Akkalieva A. Medieval Settlements along the Janadarya River (Based on exploration works of 2022)

Алибай Б.Е., Ерсариев А.М., Суюндикова М.Қ., Аккалиева А.Ш. Средневековые поселения вдоль Жанадарьи (на основе разведочных работ 2022 года).....7

Жуматаев Р.С., Шакенов С.Т., Ергабылов А.Е. Қапал-Қызылағаш 1 қалашығындағы археологиялық жұмыстардың алдын-ала нәтижелері

Zhumataev R.S., Shakenov S.T., Ergabylov A.E. Preliminary Results of Archaeological Works at the Kapal-Kyzylagash 1 Settlement

Жуматаев Р.С., Шакенов С.Т., Ергабылов А.Е. Предварительные результаты археологических работ на городище Капал-Кызылағаш 1.....34

Аминова Р.Н., Аккошкарлова Ж.Т., Тушева Е.К., Рахимжанова С.Ж. Шижаға мен Құйылыс тұрақтарының жаңа материалдары

Aminova R.N., Akkoshkarova Zh.T., Tusheva Y.K., Rakhimzhanova S.Zh. New materials from the Kuiyllys and Shizhaga sites

Аминова Р.Н., Аккошкарлова Ж.Т., Тушева Е.К., Рахимжанова С.Ж. Новые материалы стоянок Куйылыс и Шижага.....46

Болсынбек Т.Н. Батыс Қазақстан облыстық тарихи - өлкетану музейінің материалдарындағы Қазақстан тарихы (XIX ғ. екінші жартысы – XX ғ. бірінші ширегі)

Bolsynbek T.N. The history of Kazakhstan in the materials of the West Kazakhstan Regional Museum of local lore (the 2nd half of the 19th c. – the quarter of the 20th c.)

Болсынбек Т.Н. История Казахстана в материалах Западно-Казахстанского областного историко-краеведческого музея (вторая половина XIX – первая четверть XX вв.).....59

Шақшақов Қ.Ғ., Токтаров Д.В. В.Ф. Зайберт еңбектеріндегі Солтүстік Қазақстанның ежелгі тарихы

Shakchakov K.G., Toktarov D.V. Ancient History of Northern Kazakhstan in the Works of V.F. Zaibert

Шақшақов К.Г., Токтаров Д.В. Древняя история Северного Казахстана в трудах В.Ф. Зайберта.....73

Жақсылықова Н.Е. Ортағасырлық «Шым қала» тарихи-мәдени кешені

Zhaksylykova N.E. Medieval historical and cultural complex "Shym kala"

Жаксылыкова Н.Е. Средневековый историко-культурный комплекс «Шым қала»....85

Этнология / Ethnology / Этнология

Артықбаев Ж.О. Бәйті тарихы (топонимді тарихи-этнографиялық тұрғыдан талдау үлгісі)

Artykbayev Zh.O. History of Baite (historical and ethnographic analysis of toponyms)

Артықбаев Ж.О. История Байте (исторический и этнографический анализ топонимов).....99

Амдаев С.Д. Гаджар ханның айқындалмаған тұлғалық бейнесі

Atdaev S.J. Unknown Portrait of Gajar Khan

Амдаев С. Дж. Неизвестный портрет Гаджар-хана.....117

Кошман Т.В. XX ғасырдың басындағы Ақмола облысы Спасское ауылындағы ағаш сәулет ескерткішінің тарихы

Koshman T.V. History of a wooden architecture monument from the beginning of the 20th century in Spasskoe village of Akmola region

Кошман Т.В. История памятника деревянного зодчества начала XX века села Спасское Акмолинской области.....143

Ғылым жаңалығы/ Science news/ Новости науки

Әжіғали С.Е., Әшім Б.Ә. Қостанай облысының ескерткіштерінде этноархеологиялық жаңа зерттеулер

Azhigali S.E., Ashim B.A. New ethnoarchaeological studies of monuments in Kostanay region

Ажигали С.Е., Ашим Б.А. Новые этноархеологические исследования памятников в Костанайской области.....155

¹Әжіғали С.Е., ¹Әшім Б.Ә.*

¹Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
Алматы, Қазақстан

*e-mail: ashim.baglan@gmail.com

ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСЫНЫҢ ЕСКЕРТКІШТЕРІНДЕ ЭТНОАРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ЖАҢА ЗЕРТТЕУЛЕР

Аңдатпа. Мақалада Қостанайдың солтүстік аудандарында 2024 жылдың мамыр айының соңы және маусым айында жүргізілген Қостанай этноархеологиялық экспедициясының қысқаша есебі жарияланып отыр. Аталған экспедиция Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының «Қазақстанның далалық аймағы мен диаспора аумағындағы ескерткіштерді этноархеологиялық (этноархитектуралық) зерттеудің методикасы» атты ғылыми жобасы (жетекшісі т.ғ.д. проф., С.Е. Әжіғали) аясында ұйымдастырылды. Қостанай облысының солтүстігінде орналасқан Қостанай, Меңдіқара және Федоровка аудандарына қарасты Тобыл өзенінің сол жағалауы, Үй (Ой) өзенінің бойы және Тоғызақ өзенінің Үй өзеніне құяр сағасының төңіректерінде шоғырланған қазақтардың көне зираттары, XIX ғ. ортасы – XX ғ. 20–30 жж. жататын дәстүрлі құлпытастар және қыстаулар туралы тың материалдар қысқаша берілген.

Дәйексөз үшін: Әжіғали С.Е., Әшім Б.Ә. Қостанай облысының ескерткіштерінде этноархеологиялық жаңа зерттеулер // Мәдени мұра. 2024. № 3 (106). 155-163 б.(қаз.)

DOI: DOI: <https://doi.org/10.47500/2024.v19.i3.10>

2024 жылдың мамыр айының соңы және маусым айында (30.05 – 29.06.2024 ж.) Қостанай облысының солтүстік аудандарында «Қостанай этноархеологиялық экспедициясы» (ҚостЭАЭ) далалық зерттеу жұмыстарын жүргізді. Экспедиция Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының «Қазақстанның далалық аймағы мен диаспора аумағындағы ескерткіштерді этноархеологиялық (этноархитектуралық) зерттеудің методикасы» атты ғылыми жобасы аясында ұйымдастырылды. Жобаның жетекшісі т.ғ.д., проф. С.Е. Әжіғали

экспедицияның дайындық жұмысына және далалық зерттеу кезінде тікелей жетекшілік жасады. Далалық зерттеу отрядының құрамында 4 маман қатысты: экспедицияның басшысы этноархеолог және этнограф Б.Ә. Әшім, этноархеолог-картограф М.С. Бектасов, эпиграфика маманы (арабист) Т. Талғат және этнограф Д.Ж. Жайлыбай (жалданған машинаның жүргізушісі болды).

Экспедицияның басты мақсаты – Қостанай облысының солтүстік аудандарында шоғырланған қазақ ескерткіштерін этноархеологиялық тұрғыда зерттеу. Нақтырақ айтқанда,

қазақтардың XIX ғ. ортасы – XX ғ. 20–30 жж. жататын зираттары мен қыстаулары экспедицияның негізгі зерттеу нысаны болып табылды. Сонымен қатар, ескерткіштанулық ізденістердің басқа да басты нысандардың қатарына жататын жылжымайтын ескерткіштердің бірі – қазіргі заманғы зираттарды да (дәстүрлі сипаттағы) тіркеу және кешенді далалық экспедицияның маңызды зерттеу жұмыстардың бірі этнографиялық мәліметтер жинақтау болды.

Айта кету керек, биылғы жылы қатты су тасқыны мен басқа да жағдайлардан зардап шеккен аудандарда жол жүру қиындықтарына байланысты, экспедиция жұмысының маршруты біршама қысқарды. Экспедицияның маршруты Қостанай облысының солтүстігінде орналасқан Қостанай, Меңдіқара және Федоровка аудандарында жүрді, яғни Ертістің сол жақ ірі саласы – Тобыл өзенінің сол жағалауы, Үй (Ой) өзенінің бойы және Тоғызақ өзенінің Үй өзеніне құяр сағасының төңіректері қамтылды.

Далалық зерттеу жұмысы Қостанай және ішінара Меңдіқара аудандары аумағынан басталды. Онда Тобыл өзенінің сол жағалауы бойында орналасқан, Қостанай ауданына қарасты Алтындала, Еңбек, И.Ф. Павлов, Майалап, Надеждинка және Меңдіқара ауданының Молодежный, Буденновка, Введенка, Милютинка (қазір таратылған ауыл), Загаринка ауылдарының төңіректеріндегі қазақ зираттары мен қыстаулары тіркелді.

Аталғанауылдардың төңіректерінде тіркелген қазақ зираттары мен қыстауларының басым бөлігі археологиялық нысанға айналған. Мәселен, Тобыл өзенінің жағалауында,

Алтындала ауылынан солтүстікке қарай 3 км жерде орналасқан **Алтыбас қыстауы** анықталды. Информатор Г. Ахметбекованың (Алтындала ауылының тұрғыны, 1979 ж. т., руы қыпшақ) айтуынша Алтыбас қыстауында ата-бабалары тұрған. XX ғ. 30 жж. Орынборға көшіп кетіп, соғыс жылдарынан кейін осы төңірекке қайтып келген. Анықталған қыстаудың орны Тобыл өзенінің бойымен, солтүстіктен оңтүстік бағытта созыла орналасып, оның орындары шағын төбешікке айналған көптеген құрылыстардың іздері ғана сақталған (бірі төртбұрышты екі бөлмелі, кейде дөңгелене келген). Оңтүстігінде бір шақырымнан кейін қыстаудың ескі зираты орын тепкен. Оның жан-жағын қоршай ор іздері және төмпешік күйінде қалған моланың орындары жатыр. Экспедиция кезінде Тобыл өзенінің сол жағалауында бұндай қазақ қыстау орындарының 4, қазақ зираттарының 13 есепке алынды. Ал, мұнда тіркелген қазақ зираттарының ерекшелігі (көне және қазіргі заманғы), ең алдымен жан-жағы жағалай терең ормен қоршалған және ескі бейіттің орындарының басым бөлігі төмпешік үйінді түрінде (бірі сопақша, бірі дөңгелене) сақталған және қоршау рөлін атқарған ескі ордың іздері анық байқалады. Мысалы, **Майалап ауылының зиратын** айтар болсақ, оның орналасу жоспары төртбұрышты болып келген, жан-жағын қоршай терең ор қазылған (Сур. 1). Шығыс бөлігінде қақпасы және оңтүстік-шығыс бұрышында зират үй (моланы қазуға қолданылатын құрал-жабдықтарды сақтайтын шағын бір-екі бөлмелі үй деуге болады) салынған. Зират екі бөліктен тұрады: біріншісі, XIX ғ. екінші жартысы – XX ғ. басына жататын ескі

Сур.1. Майалап ауылының зираты. Жоғарыдан, оңтүстік-батыстан көрінісі. Дронмен түсірген М.С. Бектасов.

Fig.1. Cemetery of Mayalap village. View from above, from the southwest. Drone photo by M.S. Bektasov.

бөлігі, екіншісі қазіргі заманғы, яғни соғыс жылдарынан кейінгі жерлеулер. Ескі бейіттің орындары зираттың орталық бөлігінде орналасқан. Оның барлығы дерлігі төмпешік үйіндіге айналған. Орта тұсында XIX ғ. екінші жартысына жататын (1860 ж.) дәстүрлі *арабграфикалы жалғыз құлпытас сақталған* (Сур. 2). Құлпытас гранит тастан қойылған, батыс бетінде жиек сызық ішінде араб жазуы (қадімше) қашалған. Информатор А.Байдалиннің (Майалап ауылының тұрғыны, 1960 ж. т.) айтуынша, жергілікті халық бұл құлпытасты киелі санайды, зиярат етушілердің қарасы көп және «Мінәсіп

әулие», дейді. Расында да, құлпытастың төртбұрышты темір қошауында көптеген ақ матаның жыртысы «ақтық» байланған. Айта кету керек, бұл өлкеде тағы бір осындай ескі құлпытас (1890 ж.) Қызылту ауылының батысында 3 км жердегі қазақ зиратында тіркелді. Ал екіншісі, зираттың қазіргі заманғы бөлігі көне бейіттің жан-жағын қоршай шоғырланған. Барлығы дерлігі төртқұлақ түрінде темір қоршаудан, күйдірілген кірпіштен және силикаттан тұрғызылған. Арасында, арабша жазу дәстүрі сақталған XX ғ. 50–60 жж. цементтен құйылған құлпытастар да кездеседі.

Сур.2. Майалап ауылы зиратындағы сақталған дәстүрлі құлпытас (1860 ж.). Солтүстік-батыстан көрінісі. Суретті түсірген Б.Ә. Әшім.

Fig.2. The traditional surviving tombstone in the cemetery of Mayalap village (1860). View from the northwest. Photo by B.A.Ashim

Сур.3. Қабір басына шаншылған сырық (сайғақ): қоршаудың ішінде. 2014 ж. Оңтүстік-батыстан көрінісі. Суретті түсірген Б.Ә. Әшім.

Fig.3. A pole (saighak) placed at the head of the grave: inside of the fence. 2014. View from the southwest. Photo by B.A.Ashim

Экспедиция кезінде осы өңірде тағы бір назарымызды аудартқан жайт, қабір басына белгі ретінде қойылған таяқ немесе діңгек ағаш болды (Сур. 3). Оның ерекшелігі қабір басына таяқты шаншып және оның жоғарғы бөлігі үшкірленген (найза ұшы секілді). Ғылыми-көпшілік әдебиеттерде мұндай қабір басына шаншып қойған таяқты/ағашты «сырық» немесе «сайғақ» деп аталады. Сонымен қатар, кейбірінде шаншылған таяқтың ұшар басы «аша» болып келген түрі де (*аша ағаш*) кездеседі. Бұндай сырықтар негізінен қазіргі заманғы зираттардың қабір басынан көбірек ұшырасады.

Кешенді экспедицияның келесі маршруты Федоров ауданына қарасты

Үй (Ой) өзенінің бойында орналасқан Үй, Байқайын, Жыланды, Кеңарал ауылдарында жалғасып, одан әрі Тоғызақ өзенінің Үй өзеніне құяр сағасындағы Новостройка, ескі Тоғызақ ауылдарының төңіректерінде далалық зерттеу жұмысы сәтті аяқталды.

Үй және Тоғызақ өзендерінің бойында 14 қазақ зираты және 7 қыстау анықталды. Тіркелген зираттардың сипаттамасы әдеттегідей жан-жағы жағалай ормен қоршалған, ескі бейіттің орындары төмпешік күйінде сақталған және қазіргі заманғы жерлеулер темір қоршаудан, қызыл кірпіштен және силикаттан тұрғызылған. Алайда, есепке алынған зираттардың ішінде *Тақтай, Кілен*

Сур.4. Тақтай қорымының ескі бөлігіндегі дәстүрлі құлпытастар. Батыстан көрінісі.
Суретті түсірген Б.Ә. Әшім.

Fig.4. Traditional tombstones in the old section of the Taqtai cemetery. View from the west.
Photo by B.A.Ashim

арал, Қыжық елі қорымдарында және Мешіт ауылы зиратында XIX ғ. ортасы – XX ғ. 20–30 жж. жататын *дәстүрлі құлпытас*тар көп кездесті (Сур. 4). Жалпы саны 200 жуық құлпытас тіркелді. Аталған қорымдарда методика бойынша кешенді түрде далалық этноархеологиялық тұрғыдан толық, жан-жақты зерттеу жұмыстары жүргізілді: ең алдымен GPS мәліметі тіркелді, әрбір нысанда көне құлпытас^{тар}ға нөмір қойылды, жүйелі фототіркеу жасалды, жалпылама сипаттама жазылды, нөмір бойынша толықтай араб графикалық жазулары оқылды, құлпытас^{тар}да бейнеленген этнографиялық суреттер жиналды, фотограмметрия әдісі бойынша кейбір құлпытас^{тар}дың өлшемі алынды. Сонымен қатар, әрбір нысанның орналасу жоспарын түсіру үшін дрон арқылы жоғарыдан бірнеше кадр түсірілді.

Айта кету керек, бұл өлкедегі жақсы сақталған ескерткіш түрі – *құлпытас*тар. Құлпытас^{тар}дың пошымы ұшар басы доғал және жалпақай эпиграфикалық болып келген, басым бөлігі гранит тастан қойылған. Олардың орташа биіктігі 1,5 м бастап 2 м дейін. Араб графикалық жазулары (ескі қадімше) жақсы сақталған. Негізгі жазу құлпытас^{тың} батыс бетінде қашалған: әдеттегідей марқұмның мәліметі беріледі, жоғарғы бөлікте Құран сүрелер және кей жағдайда марқұмға арналған өлең-шумақтарда кездеседі. Эпиграфика тарихи-этнографиялық және филологиялық тұрғыда маңызды әрі кешенді дерек болып табылады. Сондықтан да, экспедиция барысында құлпытас^{тар}дың араб графикалық жазуларын оқу және оны жүйелі түрде тіркеу жұмыстарына аса мән берілді.

Дәстүрлі ескі құлпытас^{тар}дың батыс

бетінде бедерленген жиек сызық ішінде араб графикалық жазумен қатар, діни (культтік) суреттерде бедерленген. Ең алдымен, мұсылмандықтың символы болып табылатын айшықтың суреті кең таралған. Құлпытас^{тың} жоғарғы бөлігінде, араб графикалық жазудың үстінде оңынан тұрған айшықтың суретін қашау көп кездеседі. Сондай-ақ, ұшар басында айшығы бар мешіт мұнарасына ұқсатып бедерленген суреттерде ұшырасады (Сур. 5). Әрбір дәстүрлі құлпытас^{тың} батыс бетінде қашалған ақпараттық текстураның барлығы дерлігі жиек сызығы ішінде орналасқан. Кейбір құлпытас^{тар}да жиек сызығының төменгі бөлігі мүйіз өрнегімен бедерленген.

Сонымен қатар, Федоровка ауд. Тоғызақ ауылының оңтүстік-батысында 3 км жерде орналасқан *Қыжық елі қорымында* ағаштың суреті бедерленген құлпытас (1878 жылғы, № 1 нысан) тіркелді. Құлпытас^{тың} батыс бетінде, араб графикалық жазудың жоғарғы бөлігінде, екі ағаштың суреті салынған (Сур. 6). Бұндай ағаштың суреті құлпытас^{та} бедерленуі сирек жағдай. Дегенмен, осы ретте ескерер жайт, С.Р. Лаптев деген омбылық өлкетанушы 1950 жж. Қазақстанның солтүстік өлкелерінде этнографиялық мәліметтер жинай жүріп, қазақтардың жалғыз өсіп тұрған ағашты киелі санайтынын, шаппайтынын және есесіне оны сақтайтыны туралы мәлімет қалдырған. Сондықтан да, далада жалғыз тұрған ағашты қазақтар киелі санап, кейде ақтық байлайтын да болған. Бұл өлкеде моланың басына ағаш отырғызу кең таралған. Экспедиция кезінде қазіргі заманғы зираттардың басым бөлігінде моланың басына ағаш отырғызу жиі ұшырасты.

Сур.5. Тақтай қорымы. 1913 ж. құлпытас.
Солтүстік-батыстан көрінісі.
Суретті түсірген Б.Ә. Әшім.

Fig.5. Taqtai cemetery. Tombstone of 1913.
View from the northwest. Photo by B.A.Ashim

Сур.6. Қызық елі қорымы. 1878 ж. құлпытас.
Жоғарғы бөлігінде екі ағаштың суреті
бедерленген. Батыстан көрінісі.
Суретті түсірген Б.Ә. Әшім.

Fig.6. Kyzhyq tribe cemetery. Tombstone of 1878.
The upper part features engravings of two trees.
View from the west. Photo by B.A.Ashim

Өлкеде есепке алынған қыстау орындарының барлығы дерлігі жойылуға айналған. Топографиялық тұрғысынан қарағанда қыстаулар өзен бойын жағалай екі-үш шақырымға дейін созыла орын тепкен. Қыстаулардың планировкасында шағын екі бөлме кейде оданда көп бөлмелі үйлердің және басқа да құрылыстың іздері төмпешік күйінде сақталған.

Қостанай облысында жүргізілген этноархеологиялық зерттеулер барысында көптеген маңызды

мәліметтер жинақталды. Дегенмен, өңірдің әлі күнге дейін сақталған ескі зираттарды, қыстау орындарының қалдықтарын этноархеологиялық және этномәдени тұрғыда, сондай-ақ эпиграфикасы мен ерекше эпитафияға толы құлпытастарды этнографиялық, тарихи-филологиялық жағынан кешенді зерттеу жұмыстарын жалғастыру, қазақ ескерткіштерінің картасын даярлау алдағы ізденістердің басты мақсаты болып табылады.

¹Ажигали С.Е., ¹Ашим Б.А.*

¹Институт истории и этнологии им. Ш.Ш.Уалиханова

Алматы, Казахстан

*e-mail: ashim.baglan@gmail.com

НОВЫЕ ЭТНОАРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ПАМЯТНИКОВ В КОСТАНАЙСКОЙ ОБЛАСТИ

Аннотация. В статье опубликован краткий отчет Костанайской этноархеологической экспедиции, проведенной в северных районах Костаная в конце мая и июне 2024 года. Данная экспедиция представляет собой научный проект Института истории и этнологии им. Ш. Ш. Уалиханова «Методика полевых этноархеологических (этноархитектурных) исследований памятников степной зоны Казахстана и территории диаспоры» (руководитель – д. и. н. проф., С. Е. Ажигали). Кратко представлены материалы о древних могилах казахов, расположенных на севере Костанайской области в районах Костанайском, Мендыкаринском и Федоровском, на левом берегу реки Тобол, в районе устья реки Уй (Ой) и впадения реки Тогызак в реку Уй, середина XIX – 20-30 гг. XX в., традиционных надгробиях и зимовках.

Для цитирования: Ажигали С.Е., Ашим Б.А. Новые этноархеологические исследования памятников в Костанайской области // Мәдени мұра. 2024. № 3 (106). 155-163 с.(каз.)
DOI: <https://doi.org/10.47500/2024.v19.i3.10>

¹Azhigali S.E., ¹Ashim B.A.*

¹Institute of History and Ethnology named after. Sh.Sh.Ualikhanov

Almaty, Kazakhstan

*e-mail: ashim.baglan@gmail.com

NEW ETHNOARCHAEOLOGICAL STUDIES OF MONUMENTS IN KOSTANAY REGION

Absrtact. The article contains a brief report of the Kostanay ethnoarchaeological expedition conducted in the northern regions of Kostanay in late May and June 2024. This expedition is a scientific project of the Ualikhanov Institute of History and Ethnology "Methodology of field ethnoarchaeological (ethnoarchitectural) studies of monuments of the steppe zone of Kazakhstan and the territory of the Diaspora" (head, Doctor of Historical Sciences, Prof., S. E. Azhigali). The materials on the ancient graves of Kazakhs located in the north of Kostanay region in the areas of Kostanay, Mendykara and Fedorovsky, on the left bank of the Tobol River, near the mouth of the Uy River and the confluence of the Togyzak River into the Uy River, mid of the 19th – 20-30s of the 20th century, traditional tombstones and wintering grounds are briefly presented.

For citation: Azhigali S.E., Ashim B.A. New ethnoarchaeological studies of monuments in Kostanay region // Madeni mura. 2024. № 3 (106). 155-163 p. (in kaz.)
DOI: <https://doi.org/10.47500/2024.v19.i3.10>

Авторлар туралы мәлімет:

1. Серік Ескендірұлы Әжіғали, т.ғ.д., профессор, этнолог, этноархеолог, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы ТЭИ Этнология және антропология бөлімінің бас ғылыми қызметкері, Қазақ ескерткіштану мәселелерінің ҒЗО жетекшісі, Алматы, Қазақстан.

ORCID: 0000-0002-6209-4618

2. Бағлан Әбдірахманұлы Әшім, этнограф-ескерткіштанушы, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы ТЭИ Этнология және антропология бөлімі, Қазақ ескерткіштану мәселелерінің ҒЗО ғылыми қызметкері Алматы, Қазақстан.

ORCID: 0000-0001-9334-3229

Сведения об авторах:

1. Серик Ескендирулы Ажигали, д.и.н., профессор, этнолог, этноархеолог, главный научный сотрудник Отдела этнологии и антропологии, руководитель НИЦ проблем казахского памятниковедения ИИЭ имени Ч.Ч. Валиханова, Алматы, Казахстан.

ORCID: 0000-0002-6209-4618

2. Бағлан Абдрахманұлы Ашим, этнограф-памятниковед, научный сотрудник Отдела этнологии и антропологии, НИЦ проблем казахского памятниковедения ИИЭ имени Ч.Ч. Валиханова, Алматы, Казахстан.

ORCID: 0000-0001-9334-3229

Information about the authors:

1. Serik Azhigali, Doctor of Historical sciences, Professor, ethnologist, ethnoarchaeologist, chief researcher of the Department Ethnology and Anthropology, the head of the Research Center “Problems of Kazakh Monument Studies” of Ualikhanov Institute of History and Ethnology, Almaty, Kazakhstan.

ORCID – 0000-0002-6209-4618

2. Baglan Ashim, ethnographer-monument specialist, researcher of Department of Ethnology and Anthropology and the Research Center “Problems of Kazakh Monument Studies” of Ualikhanov Institute of History and Ethnology, Almaty, Kazakhstan.

ORCID: 0000-0001-9334-3229